

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YAKIN GELECEK ZAMAN BİLDİREN
YAPILAR

Structures Informing Near Future Tense In Turkish

(Makale Geliş Tarihi: 22.10.2019 / Kabul Tarihi: 27.11.2019)

Onur BALCI*

Öz

Gelecek zaman, konuşma anından sonra gerçekleşecek veya gerçekleşmesi planlanan olay, durum ve kılışı anlatan gramer kategorisidir. Türk dili tarihi boyunca pek çok ek ile karşılanan gelecek zaman, bugün Türkiye Türkçesinde –AcAk eki ile karşılanmaktadır. Bu ekin yanında şimdiki zaman ekiyle, geniş zaman ekiyle hatta görülen geçmiş zaman ekiyle de gelecek zamana gönderme yapmak mümkündür.

Türkiye Türkçesinde tek bir gelecek zaman yapısının olmasına rağmen çağdaş Türk lehçelerinde farklı gelecek zaman yapıları bulmak mümkündür. Örneğin –Ar eki ile kurulan zaman Azerbaycan Türkçesinde *kesin olmayan gelecek zaman*; Türkmen Türkçesinde ve Kazak Türkçesinde *belirsiz gelecek zaman* olarak adlandırılır. Bu zamanın dışında çağdaş Türk lehçelerinde *niyet ifadeli gelecek zaman*, *yakın gelecek zaman* gibi gelecek zaman kategorileri de bulunmaktadır.

Bu çalışmada –AcAk eki dışında Türkiye Türkçesinde yakın gelecek zaman bildiren yapılar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Gelecek Zaman, Yakın Gelecek Zaman, Türkiye Türkçesi.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü; Assist. Prof. Dr. Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Literature, Department of Contemporary Turkish Dialects and Literatures, onur.balci.ctl@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2771-7354>

Abstract

The The future tense is the grammatical category that describes the event, situation and pattern that will occur or are planned to occur after the moment of speech. Today, future tense, which were to set with many suffixes throughout the history of Turkic language, is set with –AcAk suffix in Turkish. In addition to this suffix, it is possible to refer to the future tense with the suffixes of present tense, the aorist, or even the past tense.

Although there is only one future tense structure in Turkish, it is possible to find different future tense structures in contemporary Turkish dialects. For example, the tense established with the suffix –Ar is called uncertain future tense in Azerbaijan Turkish also called as indefinite future tense in Turkmen Turkish and Kazakh. Apart from this tense, there are also future tense categories in contemporary Turkish dialects such as intention-oriented future tense and near future tense.

In this study, the structures which tell the near future in Turkish apart from the –AcAk suffix will be emphasized

Keywords: Future Tense, Near Future Tense, Turkish.

1. Giriş

Gramer zamanları, konuşma zamanı merkeze alındığında genel olarak geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olmak üzere üç kısma ayrılır. Bu zamanların dışında, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, bir geniş zaman kategorisinden de bahsetmek mümkündür. Gelecek zaman, konuşma anından sonraki bir zamanda olacak, olması planlanan olay, durum ve kılışı anlatan kategoridir. Bu zaman, Türkiye Türkçesinde genel olarak –AcAk eki ile karşılanmaktadır. Zeynep Korkmaz, gelecek zamanı “*Fiilin anlattığı işin şimdiki zamandan sonraki bir zamana ait olduğunu gösteren kip.*” olarak tanımlamış (2007: 97), bu kipin, henüz gerçekleşmemiş ancak, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekte mutlaka gerçekleşeceğini bildirdiğini ifade etmiştir (2009: 623). Ergin ise başka zaman eklerinin de gelecek zamana gönderme yaptığını belirttikten sonra gelecek zamanla ilgili şunları kaydeder: “*Asıl gelecek zaman eklerinin bildirdiği gelecek zaman ise niyetli, istekli, belirli gelecek zamandır. Bu gerçek gelecek zamanda ihtimal değil kesinlik vardır. Hareketin olabileceği değil olacağı bildirilir. Öte yandan bu gelecek zaman şimdiki zamana karışmış bir gelecek zaman değil şimdiki zamandan sonra başlayan tam ve açık bir gelecek zamandır.*” (2005: 302). Deny, –AcAk eki ile kurulan zamanı *niyetli istikbal temesinin basit sıygası* olarak tanımlamış ve bu fiillerin kast ve niyet edilen (bazen de belkili muhtemel olan) fiilleri ve gelesi “fudur” fiilleri bildirdiğini ifade etmiştir (1941: 371).

Kononov, Türkçedeki basit çekimleri şu şekilde tasnif etmiştir: Şimdiki Zaman (-yor), Geniş Zaman (-Ar), Uzun Süreli Şimdiki Zaman (-mAktA), Görülen Geçmiş Zaman (-DI), Öğrenilen Geçmiş Zaman (-mİş), Geçmişteki Şimdiki Zaman (-mİştIr), Kesin Gelecek Zaman (-AcAk), Yakın Gelecek Zaman (-mAk üzere) (1956: 226-236). Görüldüğü üzere Kononov, yukarıda bahsedilen yazarlardan farklı bir tasnif yapmıştır. Gelecek zamanı, kesin gelecek zaman ve yakın gelecek zaman olarak ayırması bu farklılardan biridir. Kononov, Türkiye Türkçesinde kiplik anlamı olan -mAk üzere yapısını yakın gelecek zaman olarak değerlendirmiştir.

Kononov'un yakın gelecek zaman olarak adlandırdığı zaman aslında Türkçe için yabancı bir kavram değildir. Ahmet Bican Erçilasun, Kutadgu Bilig'de –GAlIr eki ile kurulan zamanın yakın gelecek zaman olduğunu belirtir (1984: 183). Gabain, bu ekin gelecek zaman ifadesine ilişkin şunları kaydeder: “Gelecek zaman ifade edilmek isteniyorsa tasviri fiillere bağlamak için –ğalı şekli –u'ya tercih edilir: öl-gâli tur- ölmek üzere olmak.” (2007: 86). Harezmi Türkçesinde ve Çağatay Türkçesinde de mevcut olan bu zarf-fiil eki bu lehçelerde daha çok amaç, gaye ve eylemin başlangıç noktasını bildirmek için kullanılır (Eckmann, 2011: 26; Eckmann 2009: 117). Bu zarf-fiilin Türkiye Türkçesindeki karşılığı –AlI ekidir.

Çağdaş Türk lehçelerinde de bu zamanı görmek mümkündür. Örneğin Kazak Türkçesinde –GAlI; Kırgız Türkçesinde –GAnI/-GOnU zarf-fiil eklerinin üzerine tur-, jat-/cat-, otır-/otur-, jür-/cür-, kal- yardımcı fiillerinin ve şahıs eklerinin gelmesi ile kurulan zaman, yakın gelecek zamandır. “Kipin temel işlevi, henüz gerçekleşmemiş olan ancak gerçekleşmek üzere bulunan oluş, durum veya kalışı bildirmesidir.” (Balci, 2014: 2010). Bu zaman, Türkiye Türkçesine aktarılırken –mAk üzere kalıbıyla aktarılabilir.

Salih Kürşat Dolunay, -DI...-AcAk; ha...-DI, ha...-Acak ve –mAk üzere yapılarının Türkiye Türkçesinde yakın gelecek zaman bildirdiğini belirtmiştir (2012: 122-123). Yazarın bu yapılar için verdiği örneklerin tamamı teklik üçüncü şahsa göre çekimlenmiştir. Ancak bu yapıların diğer şahıslara göre çekimlendiği de tespit edilmektedir.

Türkiye Türkçesinde –mAk üzere ile birlikte yakın gelecek zaman bildiren başka yapılar da mevcuttur. Bu yapıları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. –mAk üzere+bildirme ekleri.
2. –mAk üzere idi (+şahıs ekleri).
3. –mAk üzere imiş (+şahıs ekleri).
4. –DI/-DU (+şahıs ekleri)...-AcAk (+şahıs ekleri).

2. Yakın Gelecek Zaman Bildiren Yapılar

2.1. –mAk üzere+bildirme ekleri

Temelde isim-fiil eki ve bir edat olan üzere sözcüğünden sonra bildirme eklerinin gelmesiyle kurulan bu yapı kiplik anlam barındıran bir yapıdır. Temelde

bir çekim edatı öbeği olan *-mAk üzere* yapısı kendisine bağlı olan diğer unsurlarla birlikte yüklem olduğu ve bildirme ekleriyle çekimlendiği zaman gelecek zaman anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu yapı için derlenen örnekler¹ aşağıda gösterilmiştir.

Gök Türkler buralara kadar karakollar yolladılar. İzimizi bulmak üzereler. (Bozkurtlar, 507)

Acaba babam Kara'ya bir kötülük mü etmek üzere? (Benim Adım Kırmızı, 246)

Uyan yârim, uyan söndü yıldızlar./ Gün karşı tepeden doğmak üzeredir./ Her sabah güneşi seyreden kızlar./ Mahmur gözlerini oğmak üzeredir. (Çile, 203).

- *Doktor Bey, açıklık yerleri çok severim, fakat mektep açılmak üzere. Bilmem ki, nasıl olur? diye cevap verdim.* (Çalıkuşu, 348).

- *Yirmiyi bitirmek üzereyim efendim.* (Çalıkuşu, 124).

- *Doğrusunu isterseniz henüz hayır! Yani halledilecek bir iki mesele var. Fakat bitmek üzere... Hatta bitmiş gibi...* (Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 262).

Satı Kadın ufku gösterdi:

- *Bak! Ay doğmak üzere.* (Deli Kurt, 90).

2.2. *-mAk üzere idi (+şahıs ekleri)*

Henüz gerçekleşmemiş gerçekleşmediğine şahit olunan eylemleri anlatmak için kullanılan bu kalıptaki geçmiş zaman anlamı ek-fiilin üzerindeki görülen geçmiş zaman ekinden kaynaklanmaktadır. Bu oluş, durum veya kılış ne kadar gerçekleşmemiş olsa da yakın bir gelecekte gerçekleşeceği bilinen oluş, durum veya kılıştır. Bu yapı ile bildirilen eylem, her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu yapıya dair örnekler aşağıdaki gibidir.

Çinli zaten yıkılmak üzere idi. Yasavulun biri dokunur dokunmaz yuvarlandı. (Bozkurtlar, 85).

Böğü Alp alacak bir şey bulamadığı için alış veriş evinden çıkmak üzere idi ki gözleri ilerde birisine takıldı. (Bozkurtlar, 236).

Sülemiş, savaş uranı bağırarak üzere idi ki bir ok vızlayarak kulağının dibinden geçti. (Bozkurtlar, 249).

Gün batmak üzere idi. (Bozkurtlar, 285).

En öndeki, kargısıyla bir dürtüş yapmak üzereydi. (Bozkurtlar, 321).

Yamtar'ın iki omuzu birden yere gelmek üzere idi. (Bozkurtlar, 106).

¹ Makaledeki örnekler basılı, elektronik kaynakların ve Genel Ağ sayfalarının taranması neticesinde derlenmiştir.

Yamtar'ın bütün gücü kesilmek üzere idi. (Bozkurtlar, 365).

Güz ayları gelmek üzere idi. (Bozkurtlar, 497).

Sokağa çıkar çıkmaz, tam bir hamlede atımın üzerine atlamak üzereydim ki, tam bir daha hiç dönmem diyen masalsı atlı gibi dar sokaklardan kaybolacaktım ki, nereden çıktığımı hiç anlayamadığım koskocaman bir kadın, baştan aşağı pembeler giyen bir Yahudi, elinde bohçası üzerime geldi. (Benim Adım Kırmızı, 43).

Elimde küçük valizimle köşke vardığım zaman ortalık kararmak üzereydi. (Çalığışu, 91).

Müjgân, beni mahvetmek üzereydi ve bunun önüne geçmek için benim elimde çare yoktu. (Çalığışu, 74).

- Hayır, hayır, halam hakikaten vefat etmişti. Hatta gömülmek üzere idi. (Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 96)..

Satı Kadın ortada bir rahatsızlık olduğunu anlamıştı:

- Biz gitmek üzereydik. Sen oturmana bak, dedi. (Deli Kurt, 96).

Sizi tanıımıyordum, buna rağmen büyük bir emniyetle o kalabalığın içinde yanınıza kadar geldim. Size hitap etmek üzereydim, teyzem söze karıştı. (İçimizdeki Şeytan, 80).

2.3. -mAk üzere imiş (+şahıs ekleri)

Klasik bir adlandırma yapılacak olursa *yakın gelecek zamanın rivayeti* olarak adlandırılabilir bu yapı -mAk üzere yapısının üzerine gelen ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman şekli ve şahıs eklerinden müteşekkildir. Henüz gerçekleşmemiş ancak yakın bir gelecekte gerçekleşmesi beklenen oluş, durum ve kılışı bildirmektedir. Bu yapı ile bildirilen eylem de her zaman gerçekleşmeyebilir. Yapıya dair örnekler aşağıda gösterilmiştir.

Evet, tehlikeli bir adamın tuzağına düşmek üzereymişsin. (Dehliz Güneşi, 61).

Beni bulduklarında donmak üzereymişim. Buraya nasıl geldiğimi bilmiyorum, yavruyudum o zamanlar. (Macera Ormanı Gizemli Yabancı, 85).

Karlar eriyormuş, demiryolu açılmak üzereymiş. (Kar, 373).

Tam dönmek üzereymişler ki küçük tavşanın annesi görünmüş. (Masal İstediyin Gibi Bitsin, 140).

Fransızlarla bir anlaşma imzalamak üzereymişsiniz, nedir o, bizi biraz endişeye düşürdü de onun için sorduk. (Sovyet Rusya İlişkileri ve Moskova Antlaşması, 28).

Bir ara gazetede hareketlilik oldu. Vali beyin arabası gazeteye gelmek üzere imiş. (Gerçek Dost Karanlıkta Fark Edebilendir).

2.4. –DI/-DU (+şahıs ekleri)...-AcAk (+şahıs ekleri)

Görülen geçmiş zaman ekinin ve gelecek zaman ekinin aynı fiil kök ve gövdelerine eklenmesi neticesinde ortaya çıkan bu yapı yakın gelecek zamanda olacağı düşünülen oluş, durum ve kılışı bildirmek için kullanılır. Bu yapıdaki –DI/-DU...-AcAk eklerini iki farklı ek gibi değil tıpkı –Ar...-mAz zarf-fiil eki gibi birlikte değerlendirmek gerekir. Yapıya dair örnekleri şu şekilde göstermek mümkündür:

Bir adam./ Çıplak bir adam/ Çırılçıplak bir adam./ Denize atladi atlayacak. (Bir Aşka Vuran Güneş, 17).

Ağladım ağlayacağım, içimde bir isyan gümbürtüsü var, ama icraat yok. (Yeşil Peri Gecesi, 169).

Bilmiyorum, hatırlamıyorum. İçimde, nefes borumun gırtlığıma kavuştuğu noktada mide bulantısını andıran kötü bir his. Kustum kusacağım. (O Muhteşem Hayatınız, 458).

-Yüzün kireç gibi oldu.

-İyiyim ben

-Hadi oradan. Düşün düşeceksin neredeyse. (Bıçak Yarası, 28).

Şimdi ateşin içine düştük düşeceğiz... (Muhatap Almayacaktı Hani?).

Masada içi boş şarap şişeleriyle dolu bir kese kâğıdı; devrildi devrilecek. (Ve Dağlar Yankılandı, 196).

3. Sonuç

Türkiye Türkçesinde gelecek zaman ekinin dışında gelecek zamana gönderme yapan başka yapılar da mevcuttur. Mevcut zaman eklerinin, cümledeki çeşitli yönlendiricilerle kullanılması neticesinde gelecek zaman bildirmesi son derece doğaldır. Gramerlerde zaman kayması olarak adlandırılan bu işlev farklılığının dışında doğrudan doğruya gelecek zaman bildiren yapılar da mevcuttur. Bu yapılar genellikle konuşma anının hemen sonrasında meydana gelecek iş, oluş veya durumu bildiren yapılardır.

Yukarıda sıralanan yapılar içinde –mAk üzere (+şahıs ekleri) ve –DI/ -DU (+ şahıs ekleri)...-AcAk (+şahıs ekleri) yapıları ile gösterilen gelecek zamanın bildirdiği eylemin gelecek zamanda gerçekleşmesi kesindir. Ancak –mAk üzere idi (+şahıs ekleri) ve –mAk üzere imiş (+şahıs ekleri) ile gösterilen gelecek zamanın bildirdiği eylemin olup olmayacağı kesin değildir. Zira bu çekimler bazı durumlarda gerçek anlamda hikâye ve rivayet bildirebilmektedir.

Bu yapılar içinde –mAk üzere (+şahıs ekleri), –mAk üzere idi (+şahıs ekleri), –mAk üzere imiş (+şahıs ekleri) yapıları kiplik anlamı olan yapılardır. Ancak –DI/ -DU...-AcAk yapısını birleşik bir gelecek zaman eki olarak kabul etmek mümkündür.

TARANAN ESERLER

Akın, Hüseyin (2018.08.08), “Gerçek Dost Karanlıkta Fark Edebilendir”, Milli Gazete, Erişim Tarihi: 17.10.2019, <https://www.milligazete.com.tr/makale/2987381/huseyin-akin/gercek-dost-karanlikta-fark-edebilendir>.

Sabahattin Ali (2018), *İçimizdeki Şeytan*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Atsız, Hüseyin Nihal (2015), *Bozkurtlar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Atsız, Hüseyin Nihal (2018), *Delî Kurt*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Baydar, Oya (2012), *O Muhteşem Hayatınız*, İstanbul: Can Sanat Yayınları (e-kitap).

Çetintaş, Cengiz (2017), *Sovyet Rusya İlişkileri ve Ankara Antlaşması*, ?, (e-kitap).

Güntekin, Reşat Nuri (1993), *Çalılıkusu*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Hosseini, Khaled (2019), *Ve Dağlar Yankılandı*, [Çev. Püren Özgören], İstanbul: Everest Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2002), *Çile*, İstanbul: b.d. Yayınları.

Melis, Melike (2018), *Macera Ormanı Gizemli Yabancı*, İstanbul: Maşuk Kitap (e-kitap).

Pamuk, Orhan (2002), *Kar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Pamuk, Orhan (2005), *Benim Adım Kırmızı*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Oktay Rifat (2013), *Bir Aşka Vuran Güneş*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (e-kitap).

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2010), *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Tekin, Aslan (2017.07.27), “Muhatap Alınmayacaktı Hani”, Yeniçağ Gazetesi, Erişim Tarihi: 17.10.2019, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/muhatap-almayacakti-hani-44402yy.htm>

Tezcan, Çetin (2013), *Bıçak Yarası*, İstanbul: Cinius Yayınları (e-kitap).

Tongar, Hatice Kübra (2018), *Masal İstedğin Gibi Bitsin*, İstanbul: Nesil Çocuk (e-kitap).

Tunç, Ayfer (2014), *Yeşil Peri Gecesi*, İstanbul: Can Yayınları (e-kitap).

Ünal, Dilek (2011), *Dehliz Güneşi*, İstanbul: Cinius Yayınları (e-kitap).

KAYNAKÇA

- Balci, Onur (2014), *Kazak ve Kırgız Türkçelerinde Yapı ve İşlev Bakımından Fiil Çekimleri*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Deny, Jean (1941), *Türk Dili Grameri-Osmanlı Lehçesi*, [Çev. Ali Ulvi Elöve], İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Dolunay, Salih Kürşad (2012), *Türkiye Türkçesinde Zaman*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Eckmann, Janos (2009), *Çağatayca El Kitabı*, [Çev. Günay Karaağaç], İstanbul: Kesit Yayınları.
- Eckmann, Janos (2011), *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, [Haz. Osman Fikri Sertkaya], Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican (1984), *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ergin, Muharrem (2005), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.
- Gabain, A. Von (2007), *Eski Türkçenin Grameri*, [Çev. Mehmet Akalın], Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kononov, A. N. (1956), *Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka*, Moskva-Leningrad: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.
- Korkmaz, Zeynep (2007), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.